

УДК 929Ляскорон: 94(477)"185/193"

Ярослав Примаченко,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Життєвий шлях Василя Ляскоронського

Василь Григорович Ляскоронський (1859-1928)

Abstract. The article is devoted to the personality of Vasyl' Lyaskorons'ky, the famous Ukrainian historian, scientist, public figure, archaeologist, numismatist, cartographer, writer, ethnographer, follower of Kyiv Historical School of Professor Antonovych in St. Volodymyr University.

The relevance of the study consists in researching the life and activity of Vasyl' Lyaskorons'ky. We are convinced that Vasyl' Lyaskorons'ky life, diverse activities and his contribution to the Ukrainian historical science and education require popularization and comprehensive study.

Personally, I was very impressed by the fact that this noble, decent and a very modest man carried throughout his difficult life the beliefs and ideals that he adopted in his youth from the scientific supervisor Professor Antonovych.

Vasyl' Lyaskorons'ky remained devoted to the cause of Ukrainianness for the rest of his life. He became a prominent scientist and teacher. The life and activity of Vasyl' Lyaskorons'ky can be considered a vivid example of a life devoted to Ukrainian science and education.

Keywords: Vasyl' Lyaskorons'ky, life and activity, Ukrainian historian, cartographer, archeologist, numismatist, writer, ethnographer, St. Volodymyr University, Kyiv Historical School of Professor Antonovych, second half of the 19th – first third of the 20th century, Kyiv.

Актуальність. Дослідження життя, наукової, педагогічної та громадської діяльності українських істориків третьої чверті XIX – початку XX ст. на сьогодні є актуальним. Персоналії, життя, наукова спадщина, громадська діяльність багатьох українських істориків третьої чверті XIX – початку XX ст. ще недостатньо відомі широкому загалу істориків та поціновувачів історії рідного краю. На нашу думку, життєвий шлях та діяльність Василя Григоровича Ляскоронського потрібно популяризувати та ретельно вивчати.

Мета статті: дослідити життєвий шлях В. Г. Ляскоронського.

Для розкриття теми статті ми проаналізували праці про В. Г. Ляскоронського дослідників В. В. Дубровського¹, О. М. Ситника², енциклопедичні довідки в Енциклопедії сучасної України та Енциклопедії історії України³, некролог К. М. Мельник-Антонович⁴ про історика, а також розглянули праці самого В. Г. Ляскоронського⁵.

Василь Григорович Ляскоронський народився 24 грудня 1859 р. (5 січня 1860 р. за новим стилем) у місті Золотоноша Полтавської губернії у небагатій дворянській родині вчителя. Його батько Григорій Ляскоронський закінчив Ніжинський історико-філологічний інститут і працював учителем, а мати закінчила Ніжинський французький пансіон. Сім'я Ляскоронських сприяла розвитку в дітей здібностей до науки, вивчення іноземних мов та історії. До четвертого класу Василь разом зі старшим братом Володимиром навчався у Полтавській гімназії. Після смерті батька мати із шістьма дітьми переїхала до міста Лубни. Старші сини допомагали матері, а також братам і сестрам. Таке життя загартувало дітей, сприяло розвитку працьовитості. Вони добре навчалися, багато читали та вивчали іноземні мови.

У 1880 р. Василь Ляскоронський закінчив Лубенську гімназію та вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві, де вже навчався його старший брат Володимир. Окрім обраного фаху, Василь також цікавився лекціями з медицини, вивчав

¹ Дубровський, В. В. 1965. Профессор В. Г. Ляскоронський. *Український історичний журнал*. 3/4. 47-50.

² Ситник, О. М. 1990. Василь Григорович Ляскоронський. *Український історичний журнал*. 2. С. 88-99. Ситник, О. М. 2019. Василь Ляскоронський як археолог. *Перший Всеукраїнський археологічний з'їзд: матеріали роботи. Секція історія науки*. Київ: ІА НАН України, 111-121.

³ Самойленко, О. Г. 2017. Ляскоронський Василь Григорович. *Енциклопедія сучасної України: у 30 т. /ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України*. Київ. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60063.

Скрипник, П. І. 2009. Ляскоронський Василь Григорович. *Енциклопедія історії України: у 10 т. /редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. К.: Наук. думка, 6: Ла-Мі. 404 с.

⁴ Мельник-Антонович, К. 1929. Василь Григорович Ляскоронський (Некролог). *II Записки Історично-філологічного відділу ВУАН. Праці історичної секції* /за ред. акад. М. Грушевського та проф. О. Грушевського. Кн. XXIV. 367-387.

https://chtyvo.org.ua/authors/Antonovych-Melnyk_Kateryna/Vasyl_Hryhorovych_Liaskoronskyi_Nekroloh/.

⁵ Ляскоронський, В. Г. 1897. История Переяславльской земли с древнейших времен до половины XIII столетия: монография. Киев: Тип. И. И. Чоколова, VII, 486 с.

Ляскоронський, В. Г. 1905. К вопросу о Переяславльских торках. СПб.: Синатск. тип., 27 с.

Ляскоронський, В. Г. 1907. Русские походы в степи в удельно-вечевое время и поход князя Витовта на татар 1399 года. СПб.: Синатск. тип., 1907. 122 с.

Ляскоронський, В. Г. 1904. О месте расположения летописного города Родни. СПб.: Синатск. тип. 44 с.

Ляскоронський, В. Г. 1913. Киевский Вышгород в удельно-вечевое время. СПб.: Синатск. тип., 363 с.

анатомію, прагнув оволодіти знаннями з гуманітарних та природничих наук⁶. На першому курсі Василь виявив бажання перейти на медичний факультет. Проте вивчення історії у професора Володимира Боніфатійовича Антоновича та особисте спілкування з видатним українським істориком та активним проукраїнським громадським діячем сформували глибоке професійне зацікавлення В. Г. Ляскоронського історією, дослідницькою та викладацькою діяльністю.

Професор Антонович проводив чимало часу із своїми учнями у Центральному архіві давніх актів, у Нумізматичному та Археологічному музеях Університету Св. Володимира. Там Василь Ляскоронський зацікавився спеціальними історичними дисциплінами: антропологією, етнографією, нумізматикою, археологією, палеографією, сфрагістикою⁷. Надалі Василь Ляскоронський почав самостійно працювати у цих музеях.

У 1885 р. В. Г. Ляскоронський закінчив навчання в Університеті Св. Володимира зі званням кандидата наук, але не отримав посаду, хоча мав відпрацювати надану під час навчання стипендію. У період студентства Василь Григорович зарекомендував себе як досвідчений репетитор та хатній вчитель, тому він продовжив займатися викладанням у декількох родин, приватних гімназіях, зокрема, в найкращій у Києві жіночій гімназії Ващенко-Захарченка. Він допомагав матері матеріально, а також займався вихованням молодших сестер. Сестру Катерину він відправив на навчання до Парижу та впродовж шести років її навчання фінансово утримував, надсилаючи половину свого заробітку⁸.

Наприкінці 80-х рр. XIX ст. В. Г. Ляскоронський працював домашнім учителем при російському посольстві у Відні. Відвідував лекції в Віденському університеті, багато працював у музеях, архівах та бібліотеках Відня, вивчав матеріали, що стосувалися історії України, зокрема періоду Київської Русі. Оригінальною мовою студіював матеріали з картографії стародавньої України⁹.

У цей час він відвідав Австрію, Швейцарію, Францію, Нідерланди, Англію, Німеччину. Працював у численних бібліотеках і музеях, поглиблював свої знання з історії в університетах Парижа, Рейк'явіка, досконало оволодів багатьма європейськими мовами. Історик зацікавився ісландськими сагами як одного з важливих першоджерел про походження Київської Русі. Для їх вивчення опанував він ісландську мову, листувався з Ісландським науковим історичним товариством у Рейк'явіку. Це співробітництво тривало впродовж 35 років, а наприкінці 90-х рр. XIX ст. вченого обрали членом цього Товариства. Згодом Василь Григорович отримав запрошення й навіть збирався відвідати Ісландію, але планам історика завадила Перша світова війна¹⁰.

Із 1901 р. В. Г. Ляскоронський працював учителем історії та географії у 3-й Київській гімназії, готувався до магістерського іспиту, займався науковими дослідженнями. Під час літніх канікул він збирав відомості про старовинні знахідки, монетні скарби, поодинокі монети на Полтавщині, Київщині, у Києві, а потім друкував ці відомості в київських газетах та в журналі «Киевская старина»¹¹.

---

⁶ Ситник, О. М. Василь Григорович Ляскоронський. С.88.

⁷ Там само.

⁸ Мельник Антонович, К. М. Василь Григорович Ляскоронський. С. 369.

⁹ Ситник, О. М. Василь Григорович Ляскоронський. С.89.

¹⁰ Там само.

¹¹ Мельник-Антонович, К. М. Василь Григорович Ляскоронський. С. 369-370.

У 1898 р. В. Г. Ляскоронський склав магістерський іспит, а у 1899 р. захистив магістерську дисертацію на тему «История Переяславской земли до половины XIII ст.»¹² під керівництвом Володимира Боніфатійовича Антоновича. Тема магістерської дисертації, її методологічні та методичні складові засвідчили приналежність молодого вченого до Київської історичної школи В. Б. Антоновича. Українофільські погляди історика створили певні перешкоди в його науковій кар'єрі. Після заклику В. Б. Антоновича у серпні 1899 р. на XI Археологічному з'їзді доповісти українською мовою поряд з іншими слов'янськими мовами, В. Г. Ляскоронський вирішив захищати свою дисертацію українською мовою. Це спричинило протест частини професорів Університету Св. Володимира, які не бажали бачити в своїх рядах проукраїнськи налаштовану людину¹³. Проте, «История Переяславской земли с древнейших времен до половины XIII ст.» була написана вичерпно та ґрунтовно, із залученням великого обсягу археологічних та літописних матеріалів, а тому два рази перевидавалася і не втратила своєї актуальності на сьогодні¹⁴.

Під час захисту дисертації офіційні опоненти та противники українства ставили В. Г. Ляскоронському питання доволі провокаційного характеру. Після завершення виступу професори історико-філологічного факультету радилися більше години щодо подальшої долі науковця. Однак позиція В. Б. Антоновича та його однодумців здобула перемогу в дискусії – Василь Григорович дістав ступінь магістра, але посади приват-доцента у своєму університеті не отримав. Відтак науковець продовжував викладати на учительській посаді та проводив свої наукові дослідження¹⁵.

Впродовж 1903–1907 рр. Василь Григорович працював приват-доцентом на кафедрі давньоруської історії Московського університету, був членом Московського археологічного товариства, проводив численні археологічні дослідження, брав участь в експедиціях та XII, XIII, XIV Археологічних з'їздах, друкував матеріали з археології, студіював історію Переяславської землі («К вопросу о Переяславльских торках»¹⁶) та литовську добу української історії («Русские походы в удельно-вечевое время и поход князя Витовта на татар 1399 г.»¹⁷). Василь Григорович разом з археологом-аматором Сергієм Аркадієвичем Мазаракі проводив археологічні дослідження у долинах річок Сула, Псел, Ворскла, що на Полтавщині, Харківщині та Сумщині. Так, впродовж літа 1904 р. Василь Ляскоронський подолав майже 1000 км, зареєстрував та зазначив на мапі понад 600 могильників, близько 160 майданів, 20 городищ, дослідив лінії змійових валів та 7 палеолітичних стоянок. Результатом досліджень стала складена ним археологічна мапа Східної України¹⁸.

У 1907–1909 рр. В. Г. Ляскоронський працював приват-доцентом Університету Св. Володимира. У 1909–1921 рр. перебував на посаді екстраординарного професора кафедри російської історії Ніжинського історико-філологічного інституту. Вчений продовжував досліджувати історію стародавнього Києва, Київської Русі, друкував свої праці. Зокрема у праці «Киевский Вышгород в удельно-вечевое время»¹⁹, Василь Григорович доводив, що Вишгород був заснований одночасно з Києвом і відіграв важливу роль в його обороні. З 1916

¹² Ляскоронский, В. Г. 1897. История Переяславльской земли с древнейших времен до половины XIII столетия: монография. Киев: Тип. И. И. Чоколова, VII, 486 с.

¹³ Ситник, О. М. Василь Ляскоронський як археолог. С. 112.

¹⁴ Ситник, О. М. Василь Ляскоронський як археолог. С. 115.

¹⁵ Мельник Антонович, К. М. Василь Григорович Ляскоронський. С. 371.

¹⁶ Ляскоронский, В. Г. К вопросу о Переяславльских торках. СПб.: Синатск. тип., 1905. 27 с.

¹⁷ Ляскоронский, В. Г. Русские походы в степи в удельно-вечевое время и поход князя Витовта на татар 1399 года. 122 с.

¹⁸ Ляскоронский, В. Г. О месте расположения летописного города Родни. 44 с.

¹⁹ Ляскоронский, В. Г. Киевский Вышгород в удельно-вечевое время. 363 с.

р. В. Г. Ляскоронський викладав на Ніжинських вищих жіночих курсах. У 1916 р. Василь Григорович відсвяткував 25-річчя своєї викладацької діяльності та протягом наступних п'яти років залишився на посаді екстраординарного професора кафедри російської історії. Плідна науково-педагогічна діяльність В. Г. Ляскоронського була відзначена: він був нагороджений чотирма орденами і однією пам'ятною срібною медаллю, а за вислугу років отримав чин статського радника (від 5 лютого 1904 р.)²⁰.

У 1922 р. В. Г. Ляскоронський повернувся до Києва, отримав посаду в Київському археологічному інституті при науково-дослідній кафедрі мистецтвознавства і почав викладати курс загальної нумізматики. Після закриття інституту науковець недовго викладав курс географії та нумізматики в Інституті зовнішніх зносин, а потім залишився без роботи і перебував у скрутному матеріальному становищі.

У цей час Василь Григорович займався активною науковою діяльністю: брав участь у роботі багатьох комісій, секцій та комітетів Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Наприклад, в Археологічній секції, в Софіївській, Етнографічній, Краєзнавчій комісіях, в Історичній секції по відділах Стародавнього Києва, Чернігова та Первісної культури, в Комісії Науково-термінологічного словника. Василь Григорович також брав участь в обговореннях різноманітних наукових питань, виступав з доповідями²¹. Вчений завідував нумізматичним відділом Лаврського музею, виконував обов'язки директора, редагував Лаврський збірник, був членом Всеукраїнського археологічного комітету, членом-співробітником археологічної секції мистецького відділу Інституту української наукової мови. У серпні 1925 р. професор Ляскоронський очолив комісію ВУАН з питань дослідження могильника Софіївського собору; було досліджено значну частину навколишньої території і знайдено велику кількість речей великокнязівської та литовської доби²².

Під час розкопок брами біля Золотих Воріт науковець застудився та серйозно захворів. 1 січня 1928 р. Василь Григорович Ляскоронський помер від запалення легень. Похований у Києві на Лук'янівському кладовищі, вивченням якого ретельно займався, беручи участь у складанні програми Київського некрополя в комісії Стародавнього Києва при Всеукраїнській академії наук²³.

Висновок. У даній статті ми дослідили та проаналізували життєвий шлях Василя Григоровича Ляскоронського – видатного українського історика, картографа, археолога, нумізмата, письменника, етнографа, члена багатьох наукових товариств, українофіла та діяча Київської історичної школи професора В. Б. Антоновича. Вивчення біографії Василя Григоровича допомогло нам скласти враження про його характер, особистісні якості, життєву позицію та ставлення до різних ланок наукової діяльності. Василь Григорович Ляскоронський був шляхетною, порядною і скромною людиною, яка не поступалася власними принципами та переконаннями на шляху до своєї мети. Василь Ляскоронський став професіоналом своєї справи, дослідником та викладачем високого рівня. Життєвий шлях Василя Григоровича Ляскоронського можна вважати прекрасним прикладом відданого українській науці та освіті життя.

---

²⁰ Ситник, О. М. Василь Григорович Ляскоронський. С.95.

²¹ Мельник Антонович К. М. Василь Григорович Ляскоронський. С. 373.

²² Дубровський В. В. Професор В. Г. Ляскоронський. С. 47.

²³ Ситник О. М. Василь Григорович Ляскоронський. С.98-99.

Література

- Ляскоронский, В. Г. 1897. История Переяславльской земли с древнейших времен до половины XIII столетия: монография. Киев: Тип. И. И. Чоколова, VII, 486 с.
- Ляскоронский, В. Г. 1905. К вопросу о Переяславльских торках. СПб.: Синатск. тип., 27 с.
- Ляскоронский, В. Г. 1907. Русские походы в степи в удельно-вечевое время и поход князя Витовта на татар 1399 года. СПб.: Синатск. тип., 1907. 122 с.
- Ляскоронский, В. Г. 1904. О месте расположения летописного города Родни. СПб.: Синатск. тип. 44 с.
- Ляскоронский, В. Г. 1913. Киевский Вышгород в удельно-вечевое время. СПб.: Сенатск. тип., 363 с.
- Мельник-Антонович, К. 1929. Василь Григорович Ляскоронський (Некролог). *II Записки Історично-філологічного відділу ВУАН. Праці історичної секції* /за ред. акад. М. Грушевського та проф. О. Грушевського. Кн. XXIV. 367-387.
https://chtyvo.org.ua/authors/Antonovych-Melnyk_Kateryna/Vasyl_Hryhorovych_Liaskoronskyi_Nekroloh/
- Дубровський, В. В. 1965. Профессор В. Г. Ляскоронський. *Український історичний журнал*. 3/4. 47-50.
- Самойленко, О. Г. 2017. Ляскоронський Василь Григорович. *Енциклопедія сучасної України: у 30 т. /ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України*. Київ.
http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60063
- Ситник, О. М. 1990. Василь Григорович Ляскоронський. *Український історичний журнал*. 2. 88-99.
- Ситник, О. М. 2019. Василь Ляскоронський як археолог. *Перший Всеукраїнський археологічний з'їзд: матеріали роботи. Секція історія науки*. Київ: ІА НАН України. 111-121.
- Скрипник, П. І. 2009. Ляскоронський Василь Григорович. *Енциклопедія історії України: у 10 т. /редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. К.: Наук. думка, 6: Ла-Мі. 404 с.

References

- Lyaskoronsky, V. G. 1897. Istoriya Pereyaslavl'skoy zemli s drevneyshikh vremen do poloviny XIII stoletiya: monografiya. [History of the Pereyaslavl land from ancient times to the middle of the XIII century: monograph]. Kiev: Printing house of I. I. Chokolov, VII, 486 s. [in Russian].
- Lyaskoronsky, V. G. 1905. K voprosu o Pereyaslavl'skikh torkakh. [On the issue of Pereyaslavl torques. SPb.: Sinatsk. printing house]. SPb.: Sinatsk. tipografiya, 27 s. [in Russian].
- Lyaskoronsky, V. G. 1907. Russkiye pokhody v stepi v udel'no-vechevoye vremya i pokhod knyazya Vitovta na tatar 1399 goda. [Russian campaigns in the steppe during the specific veche time and the campaign of Prince Vitovt against the Tatars in 1399]. SPb.: Sinatsk. printing house., 122 s. [in Russian].
- Lyaskoronsky, V. G. 1904. O meste raspolozheniya letopisnogo goroda Rodni. [About the location of the annalistic city of Rodney]. SPb.: Sinatsk. printing house, 44 s. [in Russian].
- Lyaskoronsky, V. G. 1913. Kiyevskiy Vyshgorod v udel'no-vechevoye vremya. [Kievsky Vyshgorod in specific veche time]. SPb.: Senatsk. printing house, 363 s. [in Russian].
- Melnyk-Antonovych, K. 1929. Vasyl' Hryhorovych Lyaskorons'kyi (Nekroloh). [Vasyl Hryhorovych Lyaskoronsky (Obituary)]. II Zapysky Istorychno-filolohichnoho viddilu VUAN. Pratsi istorychnoyi sektsiyi /za red. akad. M. Hrushevs'koho ta prof. O. Hrushevs'koho. [II Notes of the Historical and Philological Department of the Ukrainian Academy of Sciences.

Proceedings of the historical section / ed. acad. M. Hrushevsky and prof. O. Hrushevsky]. XXIV. 367-387 [in Ukrainian].

[https://chtyvo.org.ua/authors/Antonovych-](https://chtyvo.org.ua/authors/Antonovych-Melnyk_Kateryna/Vasyl_Hryhorovych_Liaskoronskyi_Nekroloh/)

[Melnyk_Kateryna/Vasyl_Hryhorovych_Liaskoronskyi_Nekroloh/](https://chtyvo.org.ua/authors/Antonovych-Melnyk_Kateryna/Vasyl_Hryhorovych_Liaskoronskyi_Nekroloh/)

- Dubrovs'kyi, V. V. 1965. Professor V. H. Lyaskorons'kyi. [*Professor V. G. Lyaskoronskyi*]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. [Ukrainian Historical Journal]*. 3/4. 47-50 [in Ukrainian].
- Samoylenko, O. G. 2017. Lyaskorons'kyi Vasyl' Hryhorovych. [*Lyaskorons'ky Vasyl' Hryhorovych*]. *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny: u 30 t. / red. kol. I. M. Dzyuba [ta in.]; NAN Ukrayiny, NTSH, Koordynatsiyne byuro entsyklopediyi suchasnoyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. [Encyclopedia of modern Ukraine: in 30 volumes / ed. count I.M. Dziuba [etc.]; NAS of Ukraine, NTSh, Coordination Bureau of the Encyclopedia of Modern Ukraine NAS of Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian]. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60063
- Sytynyk, O. M. 1990. Vasyl' Hryhorovych Lyaskorons'kyi. [*Vasyl' Hryhorovych Lyaskorons'kyi*]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. [Ukrainian Historical Journal]*. 2. 88-99 [in Ukrainian].
- Sytynyk, O. M. 2019. Vasyl' Lyaskorons'kyi yak arkeoloh. [*Vasyl' Lyaskorons'kyi as an archaeologist*]. *Pershyi Vseukrayins'kyi arkeolohichnyy z'yizd: materialy roboty. Sektsiya istoriya nauky. Kyiv: IA NAN Ukrayiny. [The First All-Ukrainian Archaeological Congress: materials of work. Section history of science. Kyiv: IA NAS of Ukraine]*. 111-121 [in Ukrainian].
- Skrypnyk, P. I. 2009. Lyaskorons'kyi Vasyl' Hryhorovych. [*Lyaskorons'ky Vasyl' Hryhorovych*]. *Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. [Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 volumes / editor: VA Smolii (chairman) and others; Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine]*. Kyiv: Nauk. Dumka. 6: La-Mi. 404 s.